

Skogsfinnar – svedjefinnar

Stig Welinder

Benämningarna ”svedjefinnar” och ”skogsfinnar” har använts som inbördes synonymer sedan början av 1900-talet. I fortsättningen skall diskuteras när och av vem de båda har brukats. Det huvudsakliga dataunderlaget är titlarna på de 18 860¹ publikationerna i den skogsfinska bibliografin.²

Före inflyttningen kring 1600

Finsktalande människor fanns i den västra delen av det svensk-finska riket före östfinnarnas överflyttning till den Skandinaviska halvön, i vilken finnskogar och finnmarker etablerades från 1570-talet. I norr talades finska långt söder och väster om Torne älv, och i Mälardalslandskapen fanns arbetsfolk i gruvor och vid gods, tjänstefolk i städerna, handelsmän och soldater och många andra.³ Inflyttade finnar bröt gårdar. Alla dessa benämndes ”finnar”, även de som i Peder Månssons verk *Bondakonst* senast från 1519 beskrevs mycket likartat de senare flyttande östfinnarna.⁴

Än kommet til swärike finna yffnerlika nogh
Friheth brwkado aaker ob rydda skogh
oc gaffwes them nokor aar
på ödhe gotzen thär skoghen staar
thär mädh matte landeth oc kronan wphöyas
oc fattigom finnom mäd lön förnöyas.

Finnarna markerades av att bestämmningen ”finne” efterställdes deras av de svenska skrivarna försvenskade namn såsom Olof finne i Skellefteå eller Henrik finne i Säbrå.⁵

¹ Det aktuella antalet oktober 2024. Antalet växer ständigt

² Skogsfinsk bibliografi [finsam.org/bibliografi/default.php]

³ Tarkiainen 1990, s. 13–66

⁴ Tarkiainen 1990, s. 53

⁵ Wedin 2007, s. 127

1600-talet

Det äldsta i SAOB⁶ återgivna belägget för ordet ”skogsfinnar” är från 1647 i RASP:⁷

Emedan en stoor dehl af Skogars och Jachters förödningh kommer utaf Skogz finner, hwarföre begäre Ridd: och Adelen, att emot dhe Finner som förderfwa Skogarne och Jachtterne, göres en sådan Ordningh, att de afskaffes eller straffes

Ordet ”skogsfinne” är i texten använt jämte ordet ”finne”. De två orden används som utbytbara. Ordet ”skogsfinne” avsåg att markera att det handlar om finnar som bor och vistas i skogen. Något annat än det avsåg ordet inte.

SAOB har inte excerperat otryckta arkivhandlingar. Det har skogsfinneforskare gjort. Det hittills äldsta fyndet av ordet ”skogsfinne” är funnet i ett protokoll från Mariestads rådhusrätt 1631, där det berättas om fyra ”skooge finnar”.⁸

Som beteckning på en särskild grupp finnar, de östfinnar som hade etablerat finnskogarna och finnmarkerna, såsom blev fallet under loppet av 1800-talet, användes ordet inte på 1600-talet. Benämningen ”svedjefinnar” är betraktligt yngre.

Det vanliga bruket på 1600-talet var att skriva rätt och slätt ”finnar”, till exempel:⁹

Patent om Finnarne , som uthus Storfurstendömet wekne ähre, och nu på skogar sig
oppehålla

Associationen med skogen kunde leda till att man skrev ”finnarne på skogen” i stället för ”finnarne”. Eljest förekom en riklig variation som rubriker i skattelängder och dylikt, till exempel från Rättviks finnmark: ”Finnmarken”, ”Finskogen”, ”Finnarne i Backa”,

⁶ SAOB = Svenska Akademiens Ordbok

⁷ RASP = Riksdagens arbetsprotokoll 4:62; från SAOB 26, sp. 4382

⁸ Maud Wedin, muntl. medd. 2014; även Welinder 2016, s. 9

⁹ Nordman 1994 [1888], s. 48

”Finnones”, ”Finnmarcken”.¹⁰ Från Hälsingland finns ”bofasta finnar”, ”skattefinnar”, ”finnar i fjällen”, ”roches finnar [rågfinnar].¹¹

Den veterligen äldsta kända, tryckta texten om skogsfinnar är en landskapsbeskrivning över Närke, som skrevs 1639 på vers av drottning Kristinas livläkare Dionysius Fischer.¹² Den finns i svensk översättning av Johan Lindström Saxon från 1923.¹³ Där används det enkla ”finnar”:

Men finnen, som i landet bor, vad gör väl han?
I skogen bygger han sitt hus: minsann
uppå sin ort han skonar knappt ett träd,
ett fält han bränner av och sår i aska säd.
Han odlar rovor, råg och korn därtill,
och när ej mer på stället växa vill,
han bränner av sitt hus och drar till annan nejd.
Uppå en plats han bor, se'n uppå en ann,
Så länge som han vill, så länge som han kan.

1700- och 1800-talen

På 1700- och 1800-talen användes vanligen ingendera benämningen ”svedjefinnar” eller skogsfinnar”. Vanligen skrevs bara ”finnar”, någon gång ”finnarna i skogen”. ”Skogsfinnar” fick under 1800-talet sin nutida betydelse av finnarna i finnskogarna och finnmarkerna”. Ordet kunde brukas mycket annorlunda såsom av Olof Johansson Broman 1726:¹⁴

Lappland och Bjarmaland äro besatte af Finnar, ock måge rättast kallas Skogsfinnar eller wildfinnar.

¹⁰ Welinder 2013, s. 6–7

¹¹ Gothe 1988 [1945]

¹² Fischer 1639

¹³ Saxon 1925; Fischer 2008

¹⁴ Broman, O.J. 1911–1949, första delen s. 26

Här avses uppenbarligen samer. Olof Johansson Burman har använt den särskilt i äldre norska vanliga beteckningen ”finnar” för samer.

Mot slutet av 1700-talet blev den akademiska och intellektuella eliten i Sverige intresserad av finnarna i finnmarkerna och finnskogarna. De kom att uppfattas som en särskild grupp finnar skild från andra finnar genom sin invandringshistoria och etablering av finskspråkiga områden.¹⁵ Att benämna gruppen ”skogsfinnar” med avsikten, att benämningen skulle avse just gruppen finnar i finnmarkerna och finnskogarna blev efter hand vanligare. Carl-Axel Gottlund skrev emellanåt ”skogsfinnar”.¹⁶

I den skogsfinska bibliografin är ”skogsfinnar” belagt i tre poster på 1870-talet (tab. 1). Två av arbetena är anonyma, och för det tredje kan författaren inte längre ges en personlighet.¹⁷ Senast från 1870-talet är det uppenbart, att finnarna i finnskogarna och finnmarkerna sågs som en enhetlig grupp skild från andra finnar med en egen historia och kultur.

Albrekt Segerstedt genomförde sin gigantiska etnologiska insamling på 1880-talet.¹⁸ Informanterna använde genomgående benämningen ”finnar”. Den första avhandlingen om skogsfinnarna, av Petrus Nordmann, utkom 1888.¹⁹ Denne skrev omväxlande ”finnar” och ”skogsfinnar”. Den senare beteckningen hade vunnit burskap i sin moderna betydelse, men hade inte blivit allena rådande.

Svedjefinnar på 1900-talet

SAOB:s äldsta belägg för ordet ”svedjefinnar” är så sent som från 1936. Det användes av Eli Heckscher.²⁰ Ordet ”sved” är däremot urgammalt liksom svedjande. Det äldsta belägget i SAOB är från 1538.²¹

¹⁵ Welinder 2016, s. 17–27

¹⁶ Welinder 2016, s. 23

¹⁷ Ekström 1877; L. S.-N. 1877; Sanomi Turusta

¹⁸ Wedin (red.) 2006

¹⁹ Nordmann 1994 [1888]

²⁰ Heckscher 1936, s. 497

²¹ BtFinlH 2:24

Den ständiga illustrationen av svedjefinnar: Ero Jännefelts målning från 1893, "Sved" eller "Trälar under penningen". Den över meterstora tavlan visar dock inte svedjande i Skandinavien på 1600-talet utan i Savolax på 1800-talet.

Benämningen "svedjefinnar" började användas av författarna i den skogsfinnska bibliografin på 1940-talet. Signifikant är dess användning i romaner. Exempel är

Rosendahl, S. 1950. *Svedjefinnar*

Wiklund, S. 1956. *Svedjefinnarna*

Frekvent blev det på 1980-talet, då mängden skogsfinnska publikationer allmänt tillväxte. Minskningen efter 2010 är påtaglig.²² Ordet var ständigt mindre vanligt än "skogsfinnar" (tab. 1, 4).

Skogsfinnar på 1900-talet

Benämningen "skogsfinnar" är belagt i den skogsfinnska bibliografin från 1870-talet. Den blev vanlig på 1980-talet, då mängden skogsfinnska publikationer generellt ökade. Från omkring år

²² Det höga antalet poster 1996–2000 orsakas av examensarbeten från kurser på Mitthögskolan, som hölls just då, och av att kapitel i en bok blivit egna poster. Benämningen "svedjefinnar" var tydligen tillräckligt accepterad för att ingå i akademiska examensarbeten

Skogsfinnar i Östmark Värmland. Foto: Albert Hämäläinen 1931; Museovirasto

2000 är den vanligare än ”svedjefinnar” (tab. 1). Detta sammanhänger med att benämningarna ”svedjefinnar” och ”skogsfinnar” diskuterades på finnsamkonferensen i Nyskoga 1998.²³ Det rådde allmän enighet om att ”skogsfinnar” skulle bli det officiella namnet.²⁴ Saken beslutades av Finnsams ledningsgrupp på hösten 1998.²⁵

Motiveringen till valet av ”skogsfinnar” var flerfaldig. Benämningen har längre hävd än ”svedjefinnar”, den avser att betona en mera mångsidig försörjningsekonomi än bara svedjebbruk, och den var den gångbara på finska och norska, vilka saknar ord motsvarande ”svedjefinnar”: ”metsän-suomalaiset” respektive ”skogfinner”.

²³ Eriksson u.å.

²⁴ E-postbrev från Maths Östberg 27 oktober 2024

²⁵ E-postbrev från Maud Wedin 29 oktober 2024

Genom att tungt vägande litteratur, i synnerhet Maud Wedins skrifter använde ”skogsfinnar”, kom detta begrepp att få genomslag.²⁶ ”Svedjefinnar” stannade kvar särskilt utanför facklitteraturen och utanför kretsen av författare knutna till Finnsam.

Svedjefinnar eller skogsfinnar

Benämningarna ”svedjefinnar” och ”skogsfinnar” har använts parallellt sedan 1930-talet. ”Skogsfinnar” blev det vanligare sedan Finnsam beslutat, att det ordet skulle användas som officiell benämning. Sammansättningar med ”-finnar” synes också ha blivit mindre vanliga vid den tiden. Några exempel får belysa, hur orden brukats på 2000-talet inom och utom Finnsam.

Kjell-Åke Aronsson är högt utbildad arkeolog. Han har arbetat inom kulturminnesvården och museivärlden. I sina publikationer från 1990-talet skrev han ”svedjefinnar” fram till 1995, då han övergick till ”skogsfinnar”, till exempel Aronsson (2000), som ingår i en rapport från en Finnsamkonferens 1999.²⁷ Kjell-Åke Aronsson började följa Finnsams rekommendation några år före påbudet 1998.

Lars Kardell är pensionerad professor och skogsforskare vid Sveriges lantbruksuniversitet. I sina publikationer om skogen som kulturlandskap har han också berört skogsfinnar och i flera skrifter i synnerhet svedjebbruk. Kanske är det därför, som han har funnit det lämpligt att använda benämningen ”svedjefinnar”, senast 2024.²⁸

Kjell Söderlund var engagerad och ivrig privatforskare och skönlitterär författare, medlem av Finnsam. Han redigerade finnskogskartorna. I den första från 2006 skrev han ”svedjefinnar”. Därefter, från och med 2007, blev det konsekvent ”skogsfinnar”.²⁹ Kjell Söderlund observerade tydligen inte 1998 års beslut, men så snart han blev uppmärksam på det, så övergick han till ”skogsfinnar”.

²⁶ T.ex. Wedin 2007

²⁷ Aronsson 2000

²⁸ Kardell 2024

²⁹ Söderlund 2006, 2007

Måhända överraskande är språkbruket i ett examensarbete från Mitthögskolan, där skogsfinska kurser hölls. Titeln innehåller båda benämningarna: ”Svedjefinnarnas landskap under tre sekel. En historisk-geografisk studie av skogsfinnarnas landskap från 1600- till 1800-talet”. I uppsatstexten förekommer enbart ”svedjefinnar”, av estetiska skäl omväxlande med ”finnar”. Detta var ett par år efter Finnsams fastställande av sitt ordval.³⁰

Ett annat examensarbete från just året 1998 använde genomgående ”skogsfinnar”.³¹ Frågan är om det är studenterna eller lärare associerade med Finnsam som har valt respektive godkänt ordvalen.

Exempel på lättsamma skrifter utanför Finnsam är Per Berggréns texter om Värmland och Karlstad. Han är numera författare och förläggare efter en karriär som yrkesofficer. Inte oväntat skriver han ”svedjefinnar” för sin publik, som känner sig mera hemma med detta ord än ”skogsfinnar”.³²

Nils Holmdahl har varit och är professionell tränare i många sporter, med uppdraget som tränare för både dam- och herrlandslagen i volleyboll som en höjdpunkt. Han är också prisbelönt författare med många skrifter om finnmarkerna, Dan Andersson och dennes far Adolf Andersson. I en liten artikel 1989 använde han ”skogsfinnar”.³³ I sina skrifter från 2000-talet har han däremot konsekvent använt ”svedjefinnar” utom i ett kapitel i Finnsams bok ”Det skogsfinska kulturarvet”. Nils Holmdahl föredrog ”svedjefinnar”, när han skrev lättsamt för en bred publik, vilken han tydligen menade kände sig mera hemma med den benämningen än ”skogsfinnar”. Det senare var emellertid självklart, när han skrev i Finnsams bok tillsammans med Lars-Olof Herou.³⁴

Originell är Nils Holmdahls val av titel 2021 (omtryckt 2024) på en faktaruta i en antologi om skogsfinnar i konflikt: ”Om svedjefinnar och skogsfinnar”.³⁵ Faktarutan sammanfattar kort skogsfinnarnas migration och levnadsmönster. Nils Holmdahl tyckte tydligen att användningen av båda benämningarna samtidigt var faktamässigt och upplysningsrikt.

³⁰ Lönnquist 2001

³¹ Carlsson 1998. Högskola eller universitet och examensämne har inte gått att utröna

³² Berggrén 2004a, b

³³ Holmdahl 1989

³⁴ Herou & Holmdahl 2006

³⁵ Holmdahl 2024 [2021]

Eventuellt föredrog han, liksom i sina övriga skrifter, ”svedjefinnar”, medan antologins redaktör menade att det av Finnsams redaktör påbjudna ”skogsfinnar” skulle användas.

Richard Gothe är en av de skogsfinska klassikerna. Han publicerade otaliga arbeten om skogsfinnar på 1940- och 50-talen. I dessa skrev han ständigt ”finnar”, men han kunde också när han så tyckte måla ut med ”medelpadsfinnar”, ”Hassela-finnar”, ”orsafinnar” eller ”gammelfinnar”. Några gånger skrev han också ”skogsfinnar”.³⁶ Richard Gothe bidrog inte till en standardisering av språket. I hans lättsamma fackarbeten för en bred publik är det tveksamt, om det hade varit önskvärt.

Varken ”svedjefinnar” eller ”skogsfinnar” finns i Nationalencyklopedin eller SAOB. I historiska översiktsverk är språkbruket varierat. Den svenska jordbrukshistorien behandlar skogsfinnarna på en sida under benämningen ”finnar”. Adjektivet ”värmlandsfinsk” förekommer.³⁷ Norstedts Sveriges historia skriver däremot ”skogsfinnar”,³⁸ engång också ”inflyttade finnar”.³⁹ Inget särskilt kapitel om skogsfinnarna finns. De är inte en stor sak i svensk historia.

Avslutningsvis kan jag nämna mina egna arbeten. I boken om Rättviks finnmark använde jag konsekvent ”finnar” utom i en avslutande kapitelrubrik: ”Att vara skogsfinne i Rättviks socken”.⁴⁰ I huvudtexten anslöt jag mig på så sätt till det samtida språkbruket. Arkeologiboken använde uteslutande ”skogsfinnar”.⁴¹ I den boken, som såg på skogsfinnarna utifrån för en fackpublik, var det självklart.

Referenser

Aronsson, Kj.-Å. 2000. Svedjebbruk, åkerbruk och boskapsskötsel bland skogsfinnarna – några exempel. *Rapport från Finnskogskonferensen i Härnösand/Viksjo 26–29 augusti 1999* (s. 54–58)

³⁶ T. ex. Gothe 1927, 1949

³⁷ Myrdahl 1999, s. 226–227

³⁸ Villstrand 2011, s. 280, 331, 379

³⁹ Villstrand 2011, s. 379

⁴⁰ Welinder 2013a

⁴¹ Welinder 2013b

- Berggrén, P. 2004a. Svedjefinnarna. I: Berggrén, P., *Värmland. Kronan bland Svea rikets länder*. Karlstad (s. 174–185)
- Berggrén, P. 2004b. Svedjefinnarna. I: Berggrén, P., *Värmlands pärlor*. Karlstad (s. 205 – 219)
- Broman, O. J. 1911–1949. *Olof Joh. Bromans Glysisvallur och öfvriga skrifter rörande Helsingland. Del. 1. Gestrike-Helsing nation i Uppsala*, Uppsala
- BtFinlH = Bidrag till Finlands historia. D. 2 (Helsingfors 1894–1898)
- Carlsson, S. 1998. *De svedjebrukande skogsfinnarnas vandring från öst till väst, Finnskogen och skogsfinnarna*. Examensarbete
- Ekström, C.O. 1877. Skogsfinnarna – en kulturhistorisk skiss. *Familj-Journalen* 1877 (s. 289–291)
- Eriksson, T. u.å. *Finnsamkonferensen i Nyskoga 1998*
[finnsam.org/konferensrapporter/Rapport%201998%20hösten.pdf]
- Fischer, D. 1639. *Lust und Nutz der Provintz und Landschaft Nerkiain in Schweden*. Peter Wald, Västerås
- Fischer, D. 2008. Den äldsta kända texten om skogsfinnar. *Finnmarken förr och nu* 2008:1
- Gothe, R. 1927. Om det andliga tillståndet bland skogsfinnarne i mellersta Norrland under 1600- och 1700-talet. *Från ådalar och fjäll* 1927 (s. 165–173)
- Gothe, R. 1949. Skogsfinnarnas apostel och hälsingarna. *Ljusnan* 25 februari 1949
- Gothe, R. 1988 [1945]. *Medelpads finnmarker. Kulturhistoriska undersökningar rörande den finska kolonisationen inom mellersta Norrland under 15-, 16- och 1700-hundratalet*. Kulturnämnden, Sundsvall
- Heckscher, E. F. 1936. *Sveriges ekonomiska historia före Gustav Vasa D.1. Före frihetstiden*. Bonniers, Stockholm
- Herou, L.-O. & Holmdahl, N. 2001. Val av boplatser – höjdläge eller sjöläge? I: Wedin, M. m.fl. (red.), *Det skogsfinska kulturarvet*. FINNSAM, Falun (s. 87–90)
- Holmdahl, N. 1989. Några val av boplatser bland skogsfinnarna. *Finnmarken förr och nu* 1989:2 (s. 20–24)
- Holmdahl, N. 2024 [2021]. Om svedjefinnar eller skogsfinnar. I: Alexandersson, K. (red.), *Gränsland, Anna-Stina Knas och kampen för Bränntjärnstorpet*. Globe bokhandel AB, Ludvika (s. 17)
- Kardell, L. 2024. *Ödmården och Finnskogen. Några skogshistoriska betraktelser*. Uppsala
- Lönnquist, U. 2001. *Svedjefinnarnas landskap under tre sekel. En historisk-geografisk studie av skogsfinnarnas landskap från 1600- till 1800-talet*. Examensarbete. Institutionen för tillämpad naturvetenskap, Mitthögskolan. Härnösand

- Nordmann, P. 1994 [1888]. *Finnarne i mellersta Sverige*. Dalaförlaget, Malung
- Myrdahl, J. 1999. *Det svenska jordbrukets historia 2. Jordbruket under feodalismen*. Natur och kultur/LT
- Rosendahl, S. 1950. *Svedjefinnar*. Stockholm (äldre utgåva ”Elden och skärorna”; Geber, Stockholm 1946)
- S. N-L. 1877. Några anteckningar om skogsfinnarna i Norrland. *Förr och nu 1878* (s. 232–239)
- Sanomi Turusta = Metsän-suomalaiset Ruotsissa /Skogsfinnarna i Sverige/. *Sanomi Turusta* 13 och 17 april 1878
- Saxon, J.L. 1925 (2. uppl.). *Den äldsta Närkebeskrivningen*. Nutiden, Stockholm
- Söderlund, Kj. 2006. *Svedjefinnarna. Här kommer de!* Karta, Finnskogsriket
- Söderlund, Kj. 2007. *Skogsfinnarna. Här kommer de!* Karta, Finnskogsriket
- Tarkiainen, K. 1990. Finnarnas historia i Sverige 1. *Inflyttarna från Finland under det gemensamma rikets tid*. Finska Historiska Samfundet, Helsinki
- Villstrand, N. E. 2011. *Sveriges historia 1600–1721*. Norstedts, Stockholm
- Wedin, M. (red.) 2006. *Segerstedts samling. Skogsfinnarna i Skandiavien*. Finnsam och Finnbygdens Förlag, Falun
- Wedin, M. 2007. *Den skogsfinska kolonisationen i Norrland*. Finnbygdens Förlag, Falun
- Welinder, S. 2013a. *Rättviks finnmark på 1600-talet*. Finnbygdens Förlag, Falun
- Welinder, S. 2013b. *Skogsfinsk arkeologi. Etnicitet i det materiella*. Finnbygdens förlag, Falun
- Welinder, S. 2016. *Vilka var och är skogsfinnarna? En historisk begreppsdiskussion*. Finnbygdens Förlag, Falun
- Wiklund, S. 1956. *Svedjefinnarna*. Lindblad, Uppsala

Tabell. 1. Benämningar på de inflyttade östfinnarna i den skogsfinska bibliografin (antal poster; NN-finnar = sammansättningar såsom bergslagsfinnar, värmlandsfinnar, orsafinnar, svensksfinnar, bruksfinnar, nybyggarfinnar, gammelfinnar, urfinnar, rågsfinnar, trollfinnar, spåfinnar, husfinnar, lösfinnar, dreftefinnar, purffinnar, strykfinnar m. fl.).

	Finnar	Svedjefinnar	Skogsfinnar	NN-finnar	Summa
2021–2024	1	5	15	3	24
2011–2020	22	7	40	17	86
2001–2010	52	27	57	7	143
1991–2000	73	85	48	23	229
1981–1990	86	20	21	20	147
1971–1980	19	3	3	13	38
1961–1970	30	2	3	11	46
1951–1960	31	1	2	13	47
1941–1950	48	1	6	21	76
1931–1940	22		7	13	42
1921–1930	29		7	11	47
1911–1920	13		2	4	19
1901–1910	9		1	3	13
1891–1900	7		1	4	12
1881–1890	16			1	17
1871–1880	6		3		9
1861–1870	4				4
1851–1860	1			1	2
1841–1850					
1831–1840	3				3
1821–1830	2				2
1811–1820	1				1
1793	1				3
1790	1				
1774	1				
	478	151	216	165	1010